

Апанасенко К.І.,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільного,*

*господарського, адміністративного
права та процесу*

*Навчально-наукового інституту права і
соціальних технологій*

*Чернігівського національного
технологічного університету*

ДОЗВІЛЬНІ МЕХАНІЗМИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОХОРОНА ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

На охорону й захист прав споживачів спрямовані норми різних галузей права, в тому числі господарського права. Крім положень законодавства про технічне регулювання у сфері господарювання, помітну роль тут відіграють і норми дозвільного законодавства. Спробуємо визначитись, які з документів дозвільного характеру прямо або опосередковано підтверджують безпечність харчової продукції для споживачів.

З аналізу норм Закону України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» можна зробити висновок, що до числа документів дозвільного характеру, механізм видачі яких пов'язаний з контролем за якістю й безпечністю харчової продукції, належать (позиції 1-3, 6 - 9, 80 - 83, 134 - 135):

1) ветеринарні документи: міжнародні ветеринарні сертифікати, ветеринарні довідки, ветеринарні свідоцтва.

Ветеринарні документи підтверджують ветеринарно-санітарний стан тварини, якість та безпечність продуктів тваринного походження, репродуктивного матеріалу, біологічних продуктів, патологічного матеріалу та кормів (ст. 1 Закону України «Про ветеринарну медицину»). Згідно з глосарієм, наведеним у Законі (ст. 1):

ветеринарна довідка і ветеринарне свідоцтво підтверджують ветеринарно-санітарний стан партії тварин, продуктів тваринного походження, репродуктивного матеріалу, біологічних продуктів, кормів тваринного та рослинного походження;

міжнародний ветеринарний сертифікат засвідчує стан здоров'я тварин та/або дотримання вимог щодо охорони здоров'я людини, які були виконані стосовно товарів, що експортуються.

Під ветеринарно-санітарним станом розуміється наявність або відсутність хвороби, що підлягає повідомленню, та/або рівень забруднюючих речовин відносно максимально допустимого рівня.

Одержання ветеринарних документів для переміщення тварин, продукції тваринного походження, інших об'єктів державного ветеринарно-санітарного

контролю та нагляду здійснюється з метою охорони території України від занесення хвороб тварин з території інших держав або карантинних зон та захисту населення від хвороб, спільних для тварин і людей, а також недопущення наявності залишкових кількостей ветеринарних препаратів та забруднюючих речовин у продуктах тваринного походження і кормах (ч. 1 ст. 32 Закону «Про ветеринарну медицину»). Про мету відповідних дозвільних дій можна зробити висновок також з визначених законом підстав для відмови у видачі та анулювання ветеринарних документів, серед яких (ч. 7 ст. 32 Закону): недотримання ветеринарно-санітарних заходів, передбачених законодавством; ускладнення епізоотичної ситуації на відповідній території, потужності (об'єкті); відсутність документального підтвердження епізоотичного благополуччя місцевості походження та ветеринарно-санітарного стану об'єктів; відсутність необхідної ветеринарної обробки тварин, їх карантинування, відповідних досліджень та/або експертного висновку.

Згідно з пунктом 6 Порядку видачі ветеринарних документів, затвердженого постановою КМУ від 21.11.2013 року № 857, рішення про видачу ветеринарного документа приймається за результатами безпосереднього огляду товару (клінічний огляд тварин, ветеринарно-санітарний огляд харчових продуктів, кормів тощо), який проводиться після звернення заявника. Для прийняття рішення про видачу ветеринарного документа заявник подає експертні висновки державних лабораторій ветеринарної медицини. Ветеринарні документи видаються за умови дотримання встановлених вимог до перевезення відповідних вантажів. Під час прийняття рішення про видачу ветеринарного документа для переміщення тварин перевіряється наявність необхідних ветеринарних обробок, умов карантинування тварин, наявність результатів відповідних досліджень (у разі переміщення у межах України) або експертних висновків (у разі експорту);

2) висновки державної санітарно-епідеміологічної експертизи:

щодо ввезення, реалізації та використання сировини, продукції (вироби, обладнання, технологічні лінії тощо) іноземного виробництва за умови відсутності даних щодо їх безпечності для здоров'я населення;

щодо продукції, напівфабрикатів, речовин, матеріалів та небезпечних факторів, використання, передача або збут яких може завдати шкоди здоров'ю людей;

діючих об'єктів, у тому числі військового та оборонного призначення;

документації на розроблені техніку, технології, устаткування, інструменти тощо.

Необхідність видачі висновків санітарно-епідеміологічної експертизи обумовлена потребою в контролі за дотриманням санітарних норм, визначенням безпеки господарської та іншої діяльності, недопущенням негативного впливу небезпечних факторів, пов'язаних з діяльністю об'єктів

експертизи (ст. 10 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення»).

Об'єкти санітарно-епідеміологічної експертизи визначаються Законом (ст.11) досить широко. До них належать, і проекти програм соціально-економічного розвитку, і інвестиційні проекти та програми, і продукція, напівфабрикати, речовини, матеріали та небезпечні фактори, використання, передача або збут яких може завдати шкоди здоров'ю людей, інші об'єкти. У рамках дерегуляційних процесів сфера проведення санітарно-епідеміологічних експертиз звужується. Так, за Законом України «Про дитяче харчування» (ч. 1 ст. 9) дитяче харчування, що виробляється в Україні, підлягає державній санітарно-епідеміологічній експертизі. Планом заходів щодо дерегуляції господарської діяльності (розпорядження КМУ від 18 березня 2015 р. № 357-р) передбачається скасування відповідного висновку СЕС. За Планом заходів з імплементації Угоди про асоціацію з ЄС розробляється стратегія реформування сфери санітарних та фітосанітарних заходів (позиція 106);

3) експлуатаційний дозвіл.

Експлуатаційний дозвіл видається компетентним органом операторові ринку харчових продуктів на підставі результатів перевірки відповідності його потужностей вимогам санітарних заходів та дає змогу оператору ринку провадити господарську діяльність з виробництва та/або зберігання харчових продуктів тваринного походження (п. 22 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»). Оператором ринку харчових продуктів є суб'єкт господарювання, в управлінні якого перебувають потужності, на яких здійснюється первинне виробництво, виробництво, реалізація та/або обіг харчових продуктів та/або інших об'єктів санітарних заходів (крім матеріалів, що контактують з харчовими продуктами), і який відповідає за виконання вимог цього Закону та законодавства про безпечність та окремі показники якості харчових продуктів. До операторів ринку належать фізичні особи, якщо вони займаються виробництвом та/або обігом харчових продуктів або інших об'єктів санітарних заходів, а також агропродовольчий ринок (п. 55 ст. 1 вказаного Закону). Перелічені в Законі особи зобов'язані отримати експлуатаційний дозвіл на кожну окрему потужність до початку її експлуатації.

Зауважимо, що експлуатаційні дозволи для потужностей (об'єктів) з переробки неїстівних продуктів тваринного походження, з виробництва, змішування та приготування кормових добавок, преміксів і кормів видаються за правилами Закону «Про ветеринарну медицину» (поз. 81 Закону «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності»);

4) карантинний дозвіл; 5) карантинний сертифікат; 6) фітосанітарний сертифікат; 7) фітосанітарний сертифікат на реекспорт.

Карантинний дозвіл дозволяє імпорт або транзит об'єктів регулювання відповідно до визначених фітосанітарних заходів (ч. 2 ст. 39 Закону України «Про карантин рослин»). *Фітосанітарний сертифікат* засвідчує фітосанітарний стан об'єктів регулювання. Під фітосанітарним станом розуміється наявність або відсутність регульованих шкідливих організмів в об'єктах регулювання. Об'єктами регулювання в даному випадку виступає будь-яка рослина, продукт рослинного походження, місце зберігання, упаковка, засоби перевезення, контейнери, ґрунт та будь-які інші організми, об'єкти або матеріали, здатні переносити чи поширювати регульовані шкідливі організми. Широкий Перелік об'єктів регулювання у сфері карантину рослин затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 року № 705.

При експорті вантажів з об'єктами регулювання видається *фітосанітарний сертифікат на реекспорт*. Імпорт, експорт, реекспорт об'єктів регулювання, включених до переліку об'єктів регулювання для цілей імпорту, експорту та реекспорту, здійснюється в супроводі оригіналу фітосанітарного сертифіката або фітосанітарного сертифіката на реекспорт та/або іншої документації за запитом країни призначення.

Карантинний сертифікат засвідчує фітосанітарний стан об'єктів регулювання, що вивозяться та/або ввозяться у карантинну зону, транспортуються територією України (карантинна зона - територія, на якій запроваджено карантинний режим у зв'язку з виявленням карантинного організму) (ст. 1, ч. 2 ст. 45, ч. 1 ст. 46 Закону).

Відповідно до ч. 1 ст. 36 Закону імпорتنі й транзитні вантажі з об'єктами регулювання повинні відповідати таким вимогам: бути вільними від карантинних організмів; супроводжуватися оригіналами фітосанітарних сертифікатів; супроводжуватися карантинними дозволами; не походити з об'єкта або зони виробництва чи переміщуватися через зону, на яку поширюється карантинний режим, що підтверджується іноземною національною організацією захисту рослин країни - експортера або транзиту. Відповідно до ч. 5 ст. 29 Закону підставами для прийняття рішення про відмову у видачі карантинного сертифіката є, зокрема, невідповідність об'єктів регулювання вимогам фітосанітарних заходів; виявлення зараження об'єктів регулювання регульованими шкідливими організмами. Об'єкти регулювання, що надходять у зону, в якій відсутні регульовані шкідливі організми, підлягають інспектуванню з метою встановлення: відсутності зараження регульованими шкідливими організмами; відповідності їх фітосанітарним правилам.

Відповідно до ст. 37 Закону «Про карантин рослин» імпорتنі й транзитні вантажі з об'єктами регулювання ввозяться на територію України за наявності карантинного дозволу.

Карантинні дозволи на імпорт і транзит визначають фітосанітарні заходи, що мають бути здійснені до відправлення вантажу імпортером та

після його ввезення (ч. 6 ст. 37). Підставами для прийняття рішення про відмову у видачі карантинного дозволу є:

надходження об'єктів регулювання з територій країн, де поширені карантинні організми, в тому числі ті, які обмежено поширені на території України, в зони, вільні від таких карантинних організмів на території України;

недотримання фітосанітарних заходів при здійсненні особою обігу об'єктів регулювання;

відсутність у особи умов для розміщення насінневого та садивного матеріалу на процедуру перевірки;

заборона вивезення країною походження об'єктів регулювання;

невиконання розпоряджень державного фітосанітарного інспектора щодо застосування фітосанітарних заходів, ін. (ч. 11 ст. 37 Закону).

Відповідно до ст. 36, чч. 2, 3 ст. 39 Закону імпорتنі й транзитні вантажі з об'єктами регулювання повинні супроводжуватися оригіналами фітосанітарних сертифікатів. Якщо вантаж з об'єктами регулювання, який повинен супроводжуватися фітосанітарним сертифікатом, прибуває на прикордонний пункт карантину рослин без такого документа, він підлягає затриманню державним фітосанітарним інспектором та здійсненню розширеного фітосанітарного контролю.

Підставами для прийняття рішення про відмову у видачі фітосанітарного сертифіката або фітосанітарного сертифіката на реекспорт є:

невідповідність об'єктів регулювання вимогам фітосанітарних заходів;

виявлення зараження об'єктів регулювання регульованими шкідливими організмами з урахуванням вимог країни імпортера;

невиконання розпоряджень державного фітосанітарного інспектора щодо застосування фітосанітарних заходів; ін.

Підставами для анулювання фітосанітарного сертифіката або фітосанітарного сертифіката на реекспорт є, зокрема, пошкодження фітосанітарного сертифіката або фітосанітарного сертифіката на реекспорт, що не дає можливості визначити фітосанітарний стан об'єктів регулювання (ч.ч. 5, 6 ст. 46 Закону).

Як бачимо, законодавчі вимоги щодо необхідності отримання окремих видів документів дозвільного характеру, серед іншого, встановлені з метою забезпечення прав громадян на безпечну продукцію. Це підтверджується або прямою вказівкою закону (у випадку з ветеринарними документами), або впливає із законодавчих положень щодо порядку видачі й анулювання відповідних документів. Слід наголосити на тому, що в дослідженні розглядалися окремі аспекти правового режиму документів дозвільного характеру, видача яких пов'язана з контролем за якістю й безпечністю лише харчової продукції. Таку ж мету можуть мати правовідносини з видачі вказаних документів відносно нехарчової продукції, варто їх дослідити в подальшому.

УДК 342.72/73(075.8)
ББК 67.401(273)

*Друкується за рішенням Вченої ради
Чернігівського національного технологічного університету
від 30 травня 2016 року № 5*

Захист прав споживачів у сучасних умовах: матеріали науково-практичного семінару (м. Чернігів, 15 жовтня 2015 р.); за заг. ред. І.М. Колодій / Чернігівський нац. технологічний ун-т. - Ч.: ЧНТУ, 2015. - 80с.

Збірник містить тези доповідей, які присвячені актуальним питанням прав споживачів у сучасних умовах і проблемам їх реалізації та захисту в Україні.

Авторами розглядаються основні положення, які необхідно знати кожному споживачеві: права на належну якість товарів, послуг (робіт), на інформацію про них; особливості купівлі-продажу окремих видів товарів, окремі види послуг (житлово-комунальних, медичних, туристичних та ін.).

До збірника включені тези науковців, працівників органів прокуратури, студентів.

Тези доповідей друкуються мовою оригіналу.

Відповідальність за точність поданих фактів, цитат і прізвиськ несуть автори.

УДК 342.72/73(075.8)
ББК 67.401(273)

© Чернігівський національний технологічний університет, 2015